

DYMLINGE

Södermanlands hembygdsförbund

Nr 4 2007 Årg 19

En julbonad från utställningen "Linneskåpets dolda skatter", se mer på sid 9. Kansliet instämmer i julhälsningen och tillägger Gott Nytt År!

Tävling: Bästa sörmländska limerick

Limerick är en särskild form av skämtvers som uppkallats efter staden med detta namn på Irland.

att välja bästa bidrag vid sitt möte i början av februari. Resultat och bästa bidrag kommer att publiceras på hemsidan och i nästa nummer av Dymlingen. Vi kan också visa några bidrag vid Gammaldags marknad den 31 maj.

Priserna är ännu inte bestämda men givetvis kommer vinnarna att få någon form av pris förutom den ovanskliga äran.

Välkomna med era bidrag!

CHRISTEL OCH GÖRAN

En korrekt limerick ska ha fem rader och rimschemat A A B B A. Första raden bör sluta med ett geografiskt namn och innehållet vara ekivokt eller sluta med en oväntad knorr. Antalet stavelser är inte givet men raderna 1, 2 och 5 ska ha tre betonade stavelser och de övriga raderna två.

Reglerna verkar hårda men alla tar inte så hårt på dem. Här följer ett exempel som uppfyller flertalet regler:

*En gift man från sydliga Ystad
nyligen ut av makan blev hystad
när han härom natten*

kom hem sent som katten

med förklaring aningen krystad.

Nu utlyser vi en tävling om bästa sörmländska limerick. Vi ändrar här reglerna så att första raden ska sluta med ett geografiskt namn och från Sörmland. Vi kommer att premiera oväntade slutknorror framför det ekivoka. Likaså vill vi uppmärksamma bidrag med svårrimmade ortnamn. Tänk på att slutknorren är pricken över i:et.

Skicka in ert bidrag till kansliet senast 31 januari per post, fax eller e-post. Arbetsutskottet får i uppdrag

God fortsättning

Snart nytt år och dags att summera året som gått men även tid att se framåt.

Kommer

Styrelsen beslöt därför vid sitt senaste möte att anställa Jennie Fornedal som vikarie för Christina och Christel Comstedt som kanslist, en ny tjänst.

Jennie har i nästan två år jobbat i accessprojektet med att inventera och ordna hembygdsföreningars arkiv. Hon har i det arbetet besökt nästan alla våra föreningar och är redan känd av många.

Christel har i flera år varit oss behjälplig på kansliet med allehanda uppgifter. Hon är dessutom ledamot av vår styrelse. Denna bakgrunden gör att även hon har en god kunskap om vår organisation och verksamhet.

Välkomna!

Jag hälsar Jennie och Christel varmt välkomna i sina nya roller i Södermanlands Hembygdsförbund.

Till sist vill jag tacka alla för ett gott arbete under året och hoppas att ni alla får

EN GOD JUL
och
ETT GOTT NYTT ÅR.

JAN ERIC ROSENQVIST

Imponerande

Jag blir lika imponerad varje år när vårt sommarprogram kommer och visar vad som skall hända i föreningarna under juni, juli och augusti. 2007 fanns nästan 300 aktiviteter presenterade med två toppar 6 juni med 15 och midsommar med 33 arrangemang. Vi ska inte förglömma att det under övriga delen av året genomförts ytterligare verksamheter.

Det finns nog inte någon folk-rörelse, med undantag av idrotten, som kan visa upp en sådan omfattande publik verksamhet. Än mer imponerande vore det om vi kunde redovisa hur många deltagare/besökare vi haft på arrangemangen.

Det största arrangemanget, som inte finns med i "Sommarprogrammet", är Gammaldags marknad i Malmköping som brukar samla ca 20.000 människor. Min gissning är det borde röra sig om hundra tusentals deltagare under året.

Ledighet, tillfällig och permanent

Vad kommer då att hända under 2008? Det vi i Sörmland främst kommer att märka är att vi får ny personal på kansliet i Nyköping. Christina Prytz är tjänstledig för studier, hon har en doktorandtjänst i Uppsala. Göran Dahlberg har beslutat sig för att bli pensionär till sommaren.

INNEHÅLL

Tävlingen Sörmländsk limerick	sid 1
God fortsättning (ledare)	2
Hembygdsarkiv	3
Kulturhusens dag	4
Ärla-Stenkvista 20 år	5
Höstmötet	6
Skatteregler m m	7
Dokumentering med ljud	8
Uppmärksammade utställningar	9
Bygdebånd	10
Årsskrifter	10
Några enkla ord från en litterär lättmatros (krönika)	11
Funderingar kring en lada	12
Grejen	12

DYMLINGEN NR 4 2007

Årgång 19
Södermanlands
hembygdsförbund

Redaktör: Göran Dahlberg

Foto Göran Dahlberg där ej annat anges

Ansvarig utgivare: Jan Eric Rosenqvist

Manusstopp till nr 1/2008 är 15 mars

(Nr 2 är Sommarprogrammet).
Har ni något att berätta?
Välkomna med bidrag eller tips om artiklar, gärna med foton, till kommande nummer).

Distribueras till prenumeranter samt till styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län.

Till anslutna föreningar i Stockholms län skickas tre ex.

Upplaga I 800 ex.

Södermanlands hembygdsförbunds kansli:

Göran Dahlberg
Christel Comstedt

Kansliet kan oftast nås kontorstid. Om ej, så finns fax och en telefonsvarare, dessutom e-post förutom vanliga posten.

Fax 0155-21 74 77

Postgiro: 7 67 22 - 8

Bankgiro 619-1928

Besöksadress: Behm-
brogatan 20

Postadress: Box 36

Hemsida: www.hembygd.d.se

E-post: kansli@hembygd.d.se

611 22 Nyköping

Hembygdsarkiv

Nej, det är inte en telefonväxel, det var länge sedan. Det är Sköldinge - Lerbo hembygdsarkiv.

ACCESS-projektet jobbar vidare och det blir allt fler föreningar som redan fått hjälp och som visar intresse. Vissa föreningar vill arbeta helt själva med endast lite handledning, andra vill arbeta tillsammans med oss och ytterligare en del har fått hjälp med hela ordnings- och förteckningsarbetet. Det känns mycket tillfredställande att lämna en förening med vissheten att de nu faktiskt vet vad det är de har i sin samling. Allt som oftast visar det sig att det var betydligt mer än vad föreningsmedlemmarna själva trodde när vi började. Det kan också vara så att

Sköldinge-Lerbo hembygdsförenings arkiv i okt 2007. Foto Jennie Fornedal

det är i och med denna arbetsinsats som man upptäcker att vissa protokoll eller kassaböcker saknas. Detta är något som är viktigt att man åtgärdar snarast möjligt, eftersom byte av funktionärer gör att det blir allt svårare att spåra handlingar bakåt i tiden.

För de föreningar som önskar hjälp är det nu hög tid att höra av sig så att vi vet vad ni vill ha hjälp med och kan planera in er i almanackan. Det finns 65 föreningar i länet, vi är två stycken i projektet, så det gäller att höra av sig snart om man vill ha hjälp.

JENNIE FORNEDAL

hetens namn, förråd som gömmer sig i det lilla rara huset på familjen Ohlssons tomt i Sköldinge. Det är ett väldigt typiskt arkiv för att tillhöra en sörmländsk hembygdsförening. Här inne finns arkivsamlingar tillsammans med utställningsmaterial som aldrig blivit nedmonterat, referenslitteratur, föremål och naturligtvis alla restupplagor till föreningens årsskrift, med andra ord en helt typisk hembygdssamling.

Det är när man dyker ned i ett hembygdsförenings arkiv som man möter bygden som den är och som den har varit. Det är i arkiv- och hembygdssamlingen man ser vad föreningens medlemmar ansett vara viktigt i föreningens och i bygdens historia. Här finns rester av privatpersoner, gårdar, företag och naturligtvis föreningar. Personligen hade jag inte en aning om hur många olika föreningar det fanns runt om i Sörmland för bara några årtionden sedan. Det fanns handelsföreningar, eldistributionsföreningar, sjuk- och begravningskassor, frireligiösa föreningar och arbetareföreningar, fastighetsföreningar, häst- och svinförsäkringsföreningar, idrottsföreningar och en massa fler. I Sköldinge - Lerbo finns fragment av flera av dessa typer. Här finns också ett helt bibliotek av Teatercirkeln Spegelns manussamlingar. Det finns affischer och program från deras uppsättning av Swedenhielm. Här finns korrespondens då man försöker se till att en av skådespelarna får permission

Arbetarskaran vid AB Walla spis- och knäckebrödsfabrik. År, personerna och fotograf är okända

Ur familjen Ekstrands i Valla bildsamling. Fotograf, år och avbildad person är okända

så att han kan vara med vid ett uppförande i Barva bygdegård. Det finns inga protokoll, ingen ekonomi, men ändå finns här många spår av föreningens verksamhet.

Jämförelse då och nu

Att jämföra bygdens utseende idag med hur det såg ut för femtio år sedan ger stora påtagliga skillnader. Förutom föreningslivet fanns det också avsevärt många fler företagare. Detta var före Willys, ÖB och Plantagen, detta var på den tiden då man köpte sitt kött i charketuributiken, brödet hos bagaren, specerier hos specerihandlaren och filmrullen i fotoaffären. Detta var en tid då varje ort hade behov av många fler butiker än vi har idag, vilka också på olika sätt lämnar sina spår hos hembygdsföreningen, precis som alla de produktionsföretag som lämnat arenan. I Sköldinge - Lerbo ser vi bland annat spår av två tegelbruk, en gruva, en spisbrödsfabrik och en tröskmaskinsfabrik.

I ett typiskt hembygdsarkiv finns ofta också familjealbum - gärna i skokartonger. Precis som i Sköldinge - Lerbo, där hembygdsföreningen äger flera familjers bildsamlingar, med högtidsdagar, semesterresor och annat. Här finns också bilder av interiörer, olika porträtt och julkort. Som i "medelarkivet" är de flesta av fotografierna inte dokumenterade än, men ändå spännande att se på och att använda för att följa familjens liv under några årtionden. Den bild jag valt här ovan är min favoritbild i Sköldinge - Lerbo hembygdsförenings bildsamlingar. Jag vet inte vem kvinnan är, vem som tagit bilden, var den är tagen eller när, men den talar verkligen till mig.

Kulturhusens dag

föremål som återfinns i byggnaden.

Fler byggnader

Under dagen var även Cosswaterpet som uppfördes 1628 och Täby fåbod från 1570 öppna för allmänheten. Detta var ett mycket uppskattat inslag under dagen. De båda byggnaderna tillhör företaget Åkers Sweden AB (f.d. Åkers Styckebruk) och har tidigare förvaltats av hembygdsföreningen. Idag är det en av våra utsocknes medlemmar som hyr byggnaderna som sommarbostad och som tillsammans med en väninna frivilligt ställde upp och visade byggnaderna under Kulturhusens dag. Cosswa-stugan var bebodd till 1967, alltså i mer än 350 år! Kommande år kommer dessa byggnader att vara öppna för allmänheten åtminstone vid något tillfälle har hyresgästen lovat oss.

Trevlig aktivitet

Kulturhusens dag blev en både trevlig och välbesökt aktivitet för oss i Åkers hembygdsförening. Nästan 70 besökare kunde vi räkna in, dessutom fanns veckan efter artiklar med bilder i tre tidningar om hembygdsföreningen och Kulturhusens dag. I Mariefreds Tidning blev det en helsidesartikel! Sådan reklam är guld värd.

Att genomföra ett sådant arrangemang som Kulturhusens dag kostar både pengar och många frivilliga medlemmars tid. Till alla de med-

Åkers hembygdsförening deltog i Riksantikvarieämbetets upprop att göra den 9 september 2007 till kulturhusens dag. Syftet var att under en dag och på många platser lyfta fram vårt kulturarv i form av det vi till vardags kallar K-märkta byggnader. Nåväl, allt som visades var nu kanske inte "K-märkt" men väl äldre byggnader och hel bebyggelse som uppfattas ha ett kulturhistoriskt värde.

Vad är K-märkning?

Det där med K-märkt är nämligen inte så enkelt, K-märkt är ett samlingsbegrepp för flera olika typer av lagskydd och kan avse allt från skydd för enskild byggnad över skydd för hel bebyggelse till skydd för miljöer och reservat som anses ha ett kulturhistoriskt intresse. Exempel på olika typer av lagskydd är byggnadsminne, statligt byggnadsminne (som Riksantikvarieämbetet har tillsyn över), kulturresevat och q-märkning. Det senare tillämpas av kommunerna för att kunna ta hänsyn till kulturhistorisk värdefull miljö i samband med områdes- och detaljplanläggning. I vissa fall är det länsstyrelsen som fattar beslut i andra fall kan det vara kommunen som tar beslut om skydd.

Unik bruksmiljö

Åkers hembygdsförening hade kanske inte så mycket att visa om kravet utan utdantag skulle ställa till lagskydd jag därför framföra ett stort tack. Utan er hade det ju inte blivit något.

PEHR BENGTTSSON
ORDF. ÅKERS HEMBYGDSFÖRENING

Masugnen. Foto Pehr Bengtsson

dat byggnadsminne". Dock, inom styckebrukets bruksområde finns en unik bruksmiljö med många gamla byggnader som fortfarande är i bruk av samma företag som år 1584 startade sin verksamhet på just denna plats.

Därför fann vi i föreningen att Kulturhusens dag verkligen var något som angick oss. Under dagen genomförde vi tre "bruksvandringar". Bruksvandring är en guidad vandring längs Bruksallén där vi berättar om byggnaderna och utvecklingen vid bruket. Bruksallén är i sig intressant, den har idag till stor del samma sträckning som den fick 1584 och längs denna växte efterhand masugnar, kolhus, borrhind, smedja, kontor, verkstäder med mera upp. Vägen följer Åkersån och på andra sidan ån ligger herrgården. Den nuvarande stod färdig 1760 och uppfördes under Gustav Kiermans ägotid.

Originalritningar

Hembygdsföreningens museum var öppet och denna dag fanns en speciell utställning som visade ritningar, i många fall originalritningar, över några av de byggnader man fick höra talas om på bruksvandringen. Även museet är i sig värt att uppmärksamma som byggnad. Det byggdes på 1790-talet som styckebrukets sädsmagasin. Grunden består av gråsten och i övrigt har slaggsten använts, slaggsten är en restprodukt från järnframställningen och kan återfinnas i många byggnader i och kring Åkers styckebruk. Magasinets bastanta dörr med lås och dess gallerförsedda fönster vittnar om byggnadens värdefulla innehåll. En gång i tiden var det spannmål, salt, kött med mera för brukets arbetare, torpare och dagsverkare som förvarades här, i dag är det hembygdsföreningens alla

Huvudkontoret och Bruksgården.

Foto Pehr Bengtsson

Ärla-Stenkvista 20 år

Utdrag ur årsskrifterna

Den 1 maj 1987 bildades Ärla Stenkvista Hembygdsförening vid en träff i Stenkvista församling efter att Gösta

mässofirande, gökotta, midsommarfest, julmarknad och gröttest.

Jubileum

10-årsjubileet firades i Hällberga, i den f d barnstugan som blev föreningslokal.

Ordföranden från föreningens start, Gösta Andersson, ersätts av Rolf Gustavsson 1998. Årets gökotta går av stapeln vid fågeltornet nära Stålråd.

F d ordföranden Gösta Andersson tilldelas hembygdsförbundets hedersplakett för förtjänstfullt arbete vid förbundets årsmöte 1999. Året efter får Torsten Andersson länsförbundets hedersplakett.

Näshultabygden är målet för årets hembygdsresa och gökottan hålls vid Hyllängen.

År 2002 avlider föreningens förste ordförande Gösta Andersson. En liten ortagård anlades vid Sockenstugan och 15-årsjubileum hålls vid Stenkvistaskolan.

Hembygdsresan 2003 gick till Fogdön och medlemsavgiften höjdes till 75 kronor.

Gökottan 2004 hålls på Lunda-berget och en kulturvandring gjordes vid den f d Lövsättersågen.

Gökottan 2005 var den sista eftersom gökottedagen annandag pingst inte längre är helgdag kommande år.

År 2006 får föreningen bl a ordning på hemsidan och ett "kryddcafé" hölls hos Kristina Sjökvist.

SAMMANSTÄLLNING ROLF GUSTAVSSON

REDIGERING GÖRAN DAHLBERG

Andersson och Hasse Eliasson m fl ringt runt till ett antal personer i bygden. Till den träffen var konsulent Rolf Ryberg från Södermanlands hembygdsförbund kallad. Ett sextiototal personer hade hörsammat kallelsen och samtliga anmälde sig som medlemmar. En interimstyrelse utsågs som efter konstituering fick följande utseende, nämligen Gösta Andersson ordf, Hasse Eliasson sekr, May Lundin kassör, Torsten Andersson och Ingegärd Klasson ledamöter. Lennart Falk och Agneta Svennestam suppleanter. Det valdes revisorer och valberedning, medlemsavgiften fastställdes till 30 kronor och det beslutades att ansöka om medlemskap i hembygdsförbundet. Den första aktiviteten blev en utflykt till Ogaklev med medverkan av Bror-Erik Olsson.

Dräktkommitté

1988 bildades en dräktkommitté och den 5 maj samlades styrelsen vid "fattigstugan" i Stenkvista för att bese denna. Stenkvista kyrkliga samfällighet hade beslutat att hembygdsföreningen skulle få disponera stugan.

Premiär för valborgsmässofirande vid Tummelsta och färd i lövad skrinna var det 1989. Den 25 augusti premiärvisades sockendräkten.

1990 medverkade föreningen bland annat a vid Stenkvistadagen, firade midsommar vid Rinkesta och höll julmarknad vid Stenkvistaskolan.

Året därpå anordnades Stenkvistadagen för sista gången vid lantbruksskolan på grund av skolans nedläggning. Midsommar firades för första gången vid sockenstugan och en resa till Himlaspelet i Leksand började i sol men slutade i ösregn.

350 medlemmar

Medlemsantalet är uppe i 350 år 1992 när Kämtorps smedja renoverats och återinvigts. Julmarknaden hålls nu i Stenkvista församlingshem.

Som en riksomfattande manifestation tänds 1993 vårdkasar vid Ogaklev och Hällberga Gård. Resor företogs till Nynäs slott, Trosa, Virå porslinsmuseum och Vrå stenåldersby.

I anslutning till "Det historiska året" företogs en resa till Stockholm där Nordiska Muséets utställning över "Sverige under nyare tid, från 1500-talet och framåt", besågs.

1995 gjordes en byavandring per bil eftersom det hållregnade. Samma år gick hembygdsresa till Gåsinge och Skottvångs gruvor.

Medlemsavgiften höjdes 1996 till 50 kronor. Verksamheten börjar nu bli ganska traditionell med valborgs-

Föreningshistoria

Inför Sveriges Hembygdsförbunds 100-årsjubileum 2016 efterlyses hembygdsföreningars historik. Normalt är hembygdsföreningarna bra på att dokumentera hembygden men glömmer ofta den egna föreningens historia.

Här återges en mycket kortfattad sammanfattning av Ärla-Stenkvistas 20-åriga historia. Mycket mer finns förstås att berätta. Börja redan nu att dokumentera din förenings historia och gör gärna en kortversion som kan återges här i Dymlingen framöver.

Höstmötet

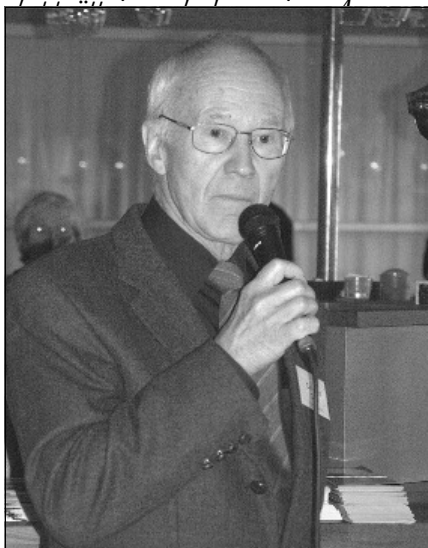
Öja-Västermo hembygdsförening bjöd in till årets höstmöte den 13 oktober vid Herrfallet. Särskilt för de från östra delen av länet är Öja och Västermo okända platser för att inte tala om Herrfallet. Vi citerar delar av presentation ur hälsningsanförandet av värdföreningens ordförande Carl-Gustaf Dahlin:

"Vi är nu så långt västerut i Södermanlands län som man kan komma norr om Hjälmararen. Den västligaste gården ligger fågelvägen drygt en kilometer härifrån.

På andra sidan länsgränsen har vi Arboga kommun, Västmanlands län och Västerås stift. Vår närmaste tätort är Arboga 15 kilometer norrut. Om vi åker ut på Hjälmararen drygt 6 distansminuter eller 12 kilometer så finner vi en punkt ute i sjön, där Södermanlands, Västmanlands och Örebro län möts.

Något om våra socknar, först Öja. Namnet finns i skrift första gången omkring 1314. Namnet betyder öar, trakt vid vatten eller upphöjning över sank mark. Öja har i historisk tid alltid varit självständig församling med Västermo som annex. Större delen av socknen ligger norr om Hjälmararen och sluttar svagt från norr mot söder ända ned till sjön. Utefter socknens västra gräns går en stor rullstensås, Kungsörsåsen. Åsen bildar också öarna vid Hjälmaresund.

Fornlämningar finns från stenåldern men framför allt från järnåldern - gravfält,

Carl-Gustaf Dahlin hälsar välkommen till höstmötet

datum finns ett antal runstenar. I Bärsta by strax söder om Berga vägskäl eller idag Alberga ligger en fornborg på det som kallas Visberget. Ordet vise gör troligt, att det här är fråga om en ledare för en del av den svenska ledningsorganisationen, som utrustade Svearikets skepp.

Största fastigheten i Öja är Stora Sundby gård med sitt slott. Huvudsakliga näringar i socknen var länge jordbruk och boskapsskötsel. Några mindre industrier fanns också - kalkugnar, tegelbruk och ångsåg vid Stora Sundby, kvarn, torvtäkt och karosserifabrik.

Namnet Västermo skrevs redan 1291 ungefär som det stavas idag. Andraledet i namnet är "mo", en sandhed eller skog som växer på en sandhed. Första ledet "väster" betecknar läget väster om Kungsörsåsen.

Västermo socken ligger delvis på ett stort bergblock som börjar söder om Arboga å och sänker sig långsamt från norr mot söder ned till Hjälmararen. Hjälmarestranden av idag har präglats av olika sänkningar av sjön, den senare under 1800-talet, då sjöns yta sänktes 1,80 meter. Genom socknens västra del går en dalgång med Hjälmare kanal som förbinder Hjälmararen med Arbogaån och vidare till utloppet i Mälaren vid Kungsör.

Den största gården är Värhulta säteri redan från 1400-talet. Av bebyggelse bör nämnas Vi by - Sörmlands största och ett av landskapets bäst bevarade bysamhälle. Största företaget idag är Västermo Tele, grundat och utvecklat av en sockenbo. Antalet anställda är 140 personer.

Vi tillhör Södermanlands län, vi är sörmlänningar men här är det mesta riktat mot Arboga - skola, bank, post, affärer, järnvägsstation med täta förbindelser mot Stockholm. Eskilstuna kommun består med sophantering, slamtömning och biblioteksbuss - landstinget med vårdcentral i Eskilstuna.

Så till sist något om vår hembygdsförening. Den bildades 1988. Medlemsantalet är 250 och årsavgiften 100 kronor. År 2000 hade Öja 993 och Västermo 717 invånare. "

Så långt citatet ur hälsningsanförandet. Föreningen är också,

med rätta, mycket stolt över sin hembygdsbok "Öja-Västermo - vår hembygd" som tagits fram av en skribarstuga med Bror-Erik Ohlsson som redaktör.

Efter välkommandet svarade Västra Rekarne spelmän för musikunderhållning.

Bygdebånd

Peter Wallenskog och Jan Eurenus hade inbjudits att presentera det kommande samarbetet mellan Genline AB, ett företag som erbjuder släktforskning på nätet, och hembygdsrörelsen. Mer om detta i särskild artikel, se sid 10.

Förhandlingarna

Förbundets ordförande Jan Eric Rosenvist hälsade välkommen. Till ordförande och sekreterare för mötet valdes Sten Olsson och Göran Dahlberg. Verksamhetsplan (med nya arbetsgrupper) och budget för 2008 antogs av mötet. I övrigt informerades om kansliets fortsatta bemanning, kontaktverksamheten och att förbundet räknar med att medverka även nästa år vid Gammaldags marknad i Malmköping. Under Övriga frågor informerade Anna-Lena Bergström om Sörmlands museums satsning på Historien i Sörmland med vägvisning och informationsskyltar på olika ställen i länet. Lena Stensgård och Anders Johansson berättade om fortsättningen vid Mälsåker medan Peter Swärd och Sonia Holz visade Turinge-Taxinge hembygdsförenings nyutkomna bok om torpinventering i hembygden.

Till slut avtackades mötesfunktionärerna och värdföreningens ordförande fick ett fång blommor att fördela bland sina medhjälpare.

GÖRAN DAHLBERG

Skatteregler m m

Vilka regler gäller egentligen för en hembygdsförening?

Detta är en fråga som säkert många ställer sig. Reglerna är ganska omfattande men här följer ett försök till sammanfattning.

En hembygdsförening räknas vanligen som en allmännyttig ideell förening eftersom den normalt uppfyller fyra krav på: Ändamål, verksamhet, öppenhet och fullföljd. Ändamål kan vara att främja kulturella ändamål. Som exempel anger Skatteverket hembygdsföreningar.

Verksamhetskravet innebär att verksamheten till minst 90 - 95 % ska vara allmännyttig. Beträffande öppenheten ska alla som delar föreningens målsättning och följer dess stadgar vara välkomna.

Fullföljdskrav

Enligt fullföljdskravet slutligen ska minst 80 % av inkomsterna användas för den allmännyttiga verksamheten och detta brukar bedömas under en period av cirka 5 år.

Undantag från inkomstanvändningen kan medges om t ex föreningen tänker köpa en fastighet som ska användas i verksamheten eller planerar omfattande arbeten på hembygdsgården. Dispens sökes hos Skatteverket.

Inkomsterna som avses är kapitalinkomster, skattefria fastighets- och rörelseinkomster, medlemsavgifter samt bidrag från enskilda, stat och kommun. Från inkomsterna får man dra kostnader, som varit avdragsgilla om inkomsterna varit skattepliktiga. Kostnaderna ska alltså vara minst 80 % av inkomsterna under en femårsperiod.

Skattefria inkomster

Allmännyttiga föreningar är inte skattskyldiga för t ex räntor och aktieutdelning eller kapitalvinster. Fastighetsinkomsterna är skattefria om fastigheten ägs av föreningen och till minst 50 % används i allmännyttiga verksameten eller om inkomsten till minst 70 - 80 % kommer

från verksamhet med anknytning till verksamheten, t ex servering vid enstaka tillfällen i ringa omfattning.

Rörelseinkomster med naturligt samband med verksamheten är skattefria, t ex entréavgifter, försäljning av skrifter och böcker i syfte att öka intresset för föreningen. Skattefria är också inkomster från lotterier, basarer, fester, försäljnings- eller insamlingskampanjer m m som av hävd har utnyttjats av föreningen som finansieringskälla.

Om verksamhet som saknar naturligt samband med allmännyttiga verksamheten blir så stor att 70-80 %-gränsen underskrids blir samtliga inkomster beskattade förutom medlemsavgifter och bidrag.

Deklaration

Hembygdsföreningar ska till 2 maj lämna in deklARATION men Skatteverket kan bevilja dispens. Blanketten "InkomstdeklARATION 3" ska annars användas och för de flesta föreningar utan skattepliktiga inkomster räcker det med att fylla i några enstaka uppgifter på sid 4 och bifoga räkenskapsutdrag (enkel balans- och resultatrapport).

Allmännyttig förening kan slippa att lämna deklARATION efter ansökan hos Skatteverket, blankett kan hämtas från deras hemsida.

Bokföringsskyldig

En ideell förening är bokföringsskyldig om den bedriver näringsverksamhet eller har tillgångar som överstiger ca 1,2 miljoner (30 prisbasbelopp).

Men i alla föreningar bör bokföring utföras så att styrelse och

medlemmar får upplysning om den ekonomiska situationen.

Arbetsgivaravgift och preliminär skatt

Med anställda ska föreningen registrera sig som arbetsgivare och betala arbetsgivaravgift (för pensionärer särskild löneskatt) samt dra preliminär skatt. Så ska ske om ersättningen inkl förmåner väntas uppgå till 1000 kr eller mer per person och år. Kontrolluppgift ska då enligt reglerna lämnas till Skatteverket senast 31 januari året efter liksom för ersättning för resa med egen bil även om den är högst skattefria 18 kr per mil.

För den som kan uppvisa F-skattesedel ska föreningen inte dra skatt eller betala arbetsgivaravgift.

Moms

Föreningar utan yrkesmässig verksamhet är inte skattskyldiga till moms. De ska inte lägga på moms vid försäljning och kan inte dra av för momsen vid inköp.

Föreningen behöver inte betala moms för framställning och distribution av periodiska (minst 4 per år) medlemsblad. Bokmomsen kan sänkas om tryckeriet är utgivare.

Detaljer

Som sagt, ett sammandrag av det viktigaste. Se vidare nedanstående hemsidor!

GÖRAN DAHLBERG

Upplysningar på nätet

Skatteverkets hemsida www.skatteverket.se

Broschyr SKV324 Skatteregler för ideella föreningar och stiftelser

Riksförbundets sida för skatter www.hembygd.se

Klicka vidare SHF - Medlemsservice - Föreningens ekonomi - Deklaration. På samma nivå finns även Bokföring.

Dokumentering med ljud

Kulturarvsforumet på Åsa folkhögskola den 17 november handlade om ljud och i funktionen. Ett puffskydd skyddar mot skarpa p-, k- och t-ljud. Genom att hålla en slinga av mikrofonsladden tillsammans med mikrofonen minskar orsaken till störningar.

När det gäller inspelningsplats bör man eftersträva ett rum med mjuka ytor och undvika rumsytor med glas och betong. Man bör även undvika hörn och allmänt stökiga miljöer. Mikrofonen hålls fördelaktigast 10 - 20 cm från munnen, närmare ju stökigare omgivande miljö är. Använd helst hörlurar för att kontrollera att nivån blir lagom och balansera ljudet mellan de intervjuade (brukar även finnas nivåmätare på bandspelarna). Inspelning måste oftast redigeras efteråt och där finns både billiga och bra program att använda på sin dator.

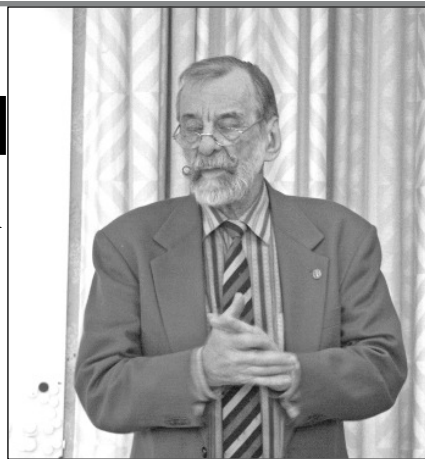
Digitalt

Liksom för foton lagras ljud numera mest digitalt. Då tänker man kanske i första hand på CD- eller DVD-skivor. Då bör man betänka att sådan skivor inte är beständiga utan man bör kopiera över till nya skivor med några års mellanrum (skivorna lagras bäst mörkt, stående och i sina fodral). Ett annat sätt är att lagra på externa hårddiskar, sådana börjar bli billiga och rymmer mycket.

Detta var en bråkdel av vad del-

att Sture Wärlinder från Stockholms läns hembygdsförbund berättade om sitt samlande av utrotningshotade ljud. Skrivmaskinsknatter är okänt för dagens ungdomar liksom ljudet av fingerskivan på en telefon. Och ljud kan väcka många minnen, även hos sådana som av olika orsaker förlorat delar av minnesfunktionen. Ljud kan också komplettera andra dokumentationssätt.

Efter en god lunch fortsatte Leif Jacobsson och teknikern Nobaz Moheden från Sveriges Radio Sörmland med att berätta om inspelning, hur de går till och vad man ska tänka på. Det är inte bara att sätta på bandspelaren och börja. En mikrofon kan t ex vara riktad eller rundupptagande. En riktad tar huvudsakligen upp ljud från ett håll (svagare från andra) medan benämningen på den rundupptagande förklarar

Sture Wärlinder ser ut att njuta av något behagfullt ljud

tagarna i kulturarvsforumet fick lära sig. Flera föreningar har hört av sig och vill ha mer utbildning i inspelningsteknik och såväl Leif som Nobaz säger sig positiva till sådan kurs. Anmäl gärna intresse till kansliet.

GÖRAN DAHLBERG

Nobaz Moheden från Sveriges Radio Sörmland sitter koncentrerad vid sin ljudredigeringsutrustning

Fordon i hembygdsföreningen?

Om föreningen har fordon såsom; bilar, båtar, tåg och flygplan som inte bara är utställningsföremål, utan används i någon form av trafik, måste föreningen teckna tilläggsförsäkring.

Ansvar mot tredje man

Vid en kollision kan man som ägare/förare bli ansvarig för skador på egna och andras passagerare, samt för skada på annans egendom som man förorsakat. Ansvarsförsäkringen som ingår i Hembygdsförsäkringens grundförsäkring gör undantag för trafik med motordrivet fordon, båt, tåg och flyg. Därför måste föreningar som till exempel kör båt och tågtrafik teckna en separat ansvarsförsäkring, motsvarande trafikförsäkringen för bilar, bussar och åkgräsklippare m.fl.

Passagerartrafik i hembygdsföreningen

Olycksfallsförsäkringen ger ett visst skydd för passagerare men bara när det är föreningens eget arrangemang. Hyr eller lånar man ut båten eller om man kör betalande passagerare är det viktigt att ha en passageraransvarsförsäkring.

Försäkring av egendomen

Dessutom bör föreningen givetvis ha själva fordonet försäkrat mot de skador som kan uppkomma i samband med en olycka eller vid stöld och brand.

Kontakta försäkringskansliet så kan vi hänvisa vart ni kan vända er för att försäkra både egendomen och ansvaret.

Hembygdsförsäkringen, Box 25, 432 03 Träslövsläge

Uppmärksammade utställningar

Grannföreningarna Bälunge och Tystberga har haft utställningar av damunderkläder, de senare förstås i någon laxfärgad nyans.

Gubbar 2007

I maj i år var det dags för samma förenings "Gubbröra", alltså en utställning med anknytning till herrar i gångna tider. Naturligtvis fanns hattar, stärkekragar och finkostymer med liksom självklart långkalsonger i olika färgnyanser, dock knappast laxfärgade. Där fanns också rikligt med utställda rakattiraljer samt en del saker med anknytning till jakt och fiske. En särskild brännvinsväska var tydligen outhärlig förr i tiden. Utomhus kunde man träffa på en lättviktare med knutte om han nu kallades så när lättviktaren var aktuell. Här kunde man även få se arbetskläder som annars blev så utnötta att de slängdes eller blev mattor.

Till kaffet erbjöds naturligtvis en smörgås med gubbröra på.

Linneskåp i Tystberga 2007

När Eva Dahlberg gick igenom sin mors efterlämnade linneskåp fann hon en massa fina saker som hon

som blivit uppmärksammade av media och därmed även av allmänheten. Omnämmande i tidningar, radio och TV brukar vara ett bra sätt att locka besökare. Det visar inte minst de nämnda utställningarna.

Tanter 2006

Bälunge började med utställningen "Tant var'e här" i månadsskiftet april/maj år 2006. Genom att gräva i egna garderober och vindsutrymmen kunde man hitta olika prylar och persedlar med anknytning till kvinnor förr i tiden. Efter komplettering med inlåning från vänner och bekanta kunde man presentera en intresseväckande utställning med många aha-upplevelser och igenkännande leenden från besökarna. Naturligtvis fanns sådana saker som man förknippar med "tanten" med: Hatten, handduken, kängorna och...

Tre foton från Bälunge hembygdsförenings utställningar. Övan till vänster en glad Per Ivander framför damunderkläder och övan en fin hatt, båda fotona från utställningen "Tant var'e här" 2006.

Nedan en detalj med rakattiraljer från årets "Gubbröra"

inte hade haft en aning om. Christina Hallströmer hade upplevt samma sak och de båda kom överens om att göra en utställning för att visa vad kvinnorna förr kunde åstadkomma. Affischer och ryktet om utställningen gav en mängd ytterligare bidrag och i oktober kunde den visas.

Kontakt med bland andra Sörmlandsbygden och Östnytt gav reportage både i tidningen och i TV. När sedan reportaget i Östnytt visades i Landet runt (reportage samlade från olika lokala redaktioner) blev trycket så stort att av planerad visning ett veckoslut blev det tre. TV:s stora genomslagskraft gjorde att besökare kom långväga ifrån.

Det gäller alltså att komma med något nytt för att kunna övertyga massmedia om det intressanta i arrangemanget.

GÖRAN DAHLBERG

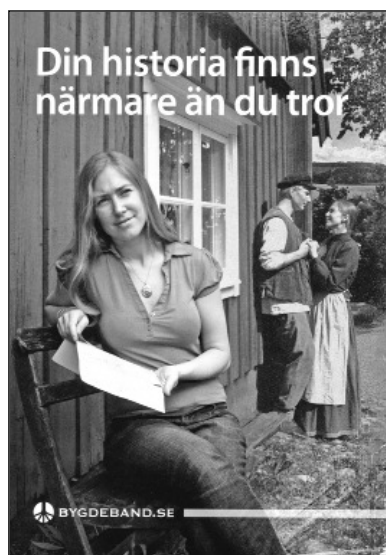
Från utställningen "Linneskåpets dolda skatter" i Tystberga tre veckoslut i oktober 2007

Bygdeband - föreningens historia på nätet

Den som släktforskar känner säkert till Genline som erbjuder släktforskning på nätet. Efter 10 års verksamhet kan de erbjuda forskning bland miljontals sidor ur svenska kyrkböcker, i princip alla uppgifter t o m 1895. Mot avgift för kortare eller längre tid kan man få tillgång till alla uppgifter.

Nu ska företaget utöka verksamheten. Avsikten är att ge möjlighet att inte bara söka i folkbokföringen och kyrkliga register utan även kunna visa förhållanden i släktens hemtrakter. Detta ska uppnås genom att hembygdsföreningarna får möjligheten att lägga ut sina forskningsresultat på hemsidan www.bygdeband.se. Det kan gälla foton, filmer, handlingar, kartor, uppgifter från torpinventering, inscannade dokument m m.

Vad kommer då det där att kosta hembygdsföreningarna? Svar ingenting!. Uppläggningsen på nätet är gratis. Varje förening får inloggningskoder och kan bara bearbeta den egna föreningens uppgifter. Samtidigt får man en säker plats att spara sina digitala data på och slipper oroa sig för kraschade hårddiskar. Enda kravet som företaget har är att de presenterade uppgifterna ska ligga kvar på nätet en viss tid.

Uppläggningsen på nätet kan även bli lönsam för hembygdsrörelsen. Företaget förbinder sig nämligen att betala en viss summa till föreningarna, även en liten del till läns- och riksförbund.

Företaget skriver avtal med föreningarna och kommer att erbjuda utbildning i olika former. Starten ska ske i början av 2008.

Förslaget är så bra att man lätt kan bli skeptisk. Men Riksförbundet har granskat företaget Genline AB och dess erbjudande som de funnit så tillförlitligt och seïöst att de under-tecknat ett avtal om start av projektet.

GD

Många muntra minnen

Så heter den senaste boken av vår flitige kassör Harald Ottosson. Det är den 19:e om vi räknat rätt förutom

med verkan i andra skrifter, tex vår årsbok Sörmlandsbygden.

En kassör som Harald Ottosson kan få vardagens små örtretligheter att framstå som läsvärda och tillfredsställa läsarens skadeglädje. Kan någon annan få glädje av en lapp på vindrutan än en kassör som ger ut en bok?

Boken kan köpas i bokhandeln, av författaren eller genom Västra Vingåkers hembygdsförening.

GD

ÅRSSKRIFTER

Torshälla hbf, Medlemsblad nr 4 2007, 16 sid format A5 (Lilian Andersson 016-35 65 15).

Åldermannen har ordet, Bibliotek som upphör, Inför julen 1917, Lutad långa, Från kopparsmedja till konstgalleri, Minnesutställning – Torshälla Tidning 100 år, Gravstensinventering, Vinteridedagen, Julklappstips, Jul på Bergströmska gården, Ur Museisamlingarna.

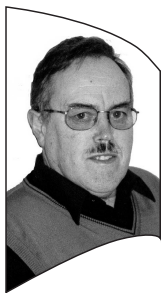
Tystberga hbf, Sockenmagasinet 2007, 40 sid format 210 x 245 mm (Bengt-Olov Andersson 0155-26 01 72).

Ordföranden har ordet, Kyrkstölderna, Linneskåpets dolda skatter, I huvudet på en kyrkoherde, S:t Botvidsgården, BB i Tystbergaskogen, Tankar kring Tystberga nu och i framtiden, Westerbergs El, Eftersnack, Björksund, Biopremiär i Härkrankehage, Järnvägsbroarna, Tystberga-mössan, En karta berättar, Sörmlandspusslet, Hemliga resan 2007, Verksamhet 2007, Skolkort.

CHRISTEL COMSTEDT

Efterlysning

Vi skulle vilja komma i kontakt med någon som har tillgång till sådan dokumentation om föremålsregistreringssystemet REDA, helst källkod, så att vi kan utveckla program mot databasen, ev för en senare övergång till Sofie. Mariefeds hembygdsförening 0159-122 24 eller e-post mariefeds.hbf@telia.com.

Från min sida sett...

Några enkla ord från en litterär lättmatros

"Ett reportage kan skrivas på hundra olika sätt. Du har skrivit på det sämsta..."

Här är några av hans tips: Var noga med rubriken. Den ska väcka intresse. Börja texten på ett sätt som lockar den nyfikne. Sluta med en knorr. Skriv däremellan välformulerat och utan krångliga ord. Avsluta med att radera alla onödiga ord. Undvik citattecken ("haröron") och utropstecken (!). En mening ska vara tillräckligt bra utan att behöva förstärkas med språkligt ogräs.

En kåsör som följer dessa regler blir med åren accepterad som en god vän av sina läsare. God och god, förresten. Kåsör Unge berättar en episod om den mästerlige Olle Carle, alltså den nämnde Cello. Till den tidning där han arbetade kom en försändelse med bara adress. Där namnet på mottagaren skulle stå satt det bara en liten genomskinlig tejprensa. Vaktmästaren, som var en kvicktänkt herre, kanske påverkad av ordvitsare Carle, löste snart gåtan och överlämnade brevet till dess rätte mottagare. Tejprensan skulle tydas som cello-fan...

Med denna lilla glimt av skrivas glädje och vanda är det dags för en lättmatros att kasta ankar. Sidan är fylld med ord, varav de flesta bedömts som nödvändiga. Några har dock fallit för raderknappen.

HARALD OTTOSSON

Det betyget fick en gång en ung och förhoppningsfull reporter på en sörmländsk tidning av sin chef. Ynglingen tog kritiken på rätt sätt och avancerade med åren till redaktionschef.

Kåssör lättare

Det är en tung post. En lättare uppgift är att bli kåsör. En annan yngling på en annan tidning skrev en gång på liknande sätt en misshaglig artikel som berörde en av tidningens välgörare. Han slussades över till slasksidan, där han fick börja skriva kåserier, och blev med tiden känd som signaturen Cello.

Till Örebro kom en gång en ung och lovande reporter. Han skrev så roliga referat från möten och fester att han snart blev allmänt efterfrågad. "Skicka gärna den där Olsson", sa folk som ringde in tips. Snart uppdagades det dock att Olssons referat var mer roliga än riktiga. Han broderade flitigt ut sina texter på bekostnad av sanningen. Efter en tid hette det istället "Skicka INTE den där Olsson..."

Det gick bra för Olsson i fortsättningen, fast han var vårdslös med sanningen. Han blev kåsör och kallade sig Gits Olsson.

Hur populära och beundrade dessa två och flera kollegor än blev så har deras alster aldrig väckt någon större beundran inom finkulturen. Nationalskalden Verner von Heidenstam kallade vanvördigt kåsörer för litteraturens lättmatros.

skribenter har personliga spalter med både namn och nuna, kan det var svårt att skilja kåsörer från krönikörer och kolumnister. God hjälp i den vägen kom nyligen i Dagens Nyheter, som nu i likhet med de flesta tidningar avskaffat signaturerna.

Gamla klassiska märken som Eld, Bang, Jolo, Red Top med flera får inga sentida efterföljare. Nu ska alla skriva under egna namn.

Skillnad?

Vad är det då för skillnad mellan kolumnist, krönikör och kåsör? Så här förklarar DN:s läsarombudsman Lilian Öhrström saken:

En kolumnist skriver rakt, drivande och tydligt om viktiga frågor. En krönikör skriver om vad som hänt sedan sist inom sitt ämnesområde. En kåsör kan skriva om högt och lågt, vad som helst. Det viktiga är glimten i ögat.

Säsongsarbete

När man nu så generöst en längre tid fått disponera ett utrymme i Dymmlingen och kallas för krönikör gäller det att leva upp till beteckningen. Under den ljusa årstiden blir det lättare. Då blir man kåsör. På ikläder sig tanken sin sommarkostym, för att citera Tage Danielsson. Av stundom allvarliga och djupt tänkande krönikörer blir det då en samling gladlynta och lättviktiga sommarkåsörer, som ska roa folk på badstränder, i hängmattor eller kanske hemma vid köksbordet.

Det blir enklare, för då får man skriva om precis vad som helst. Vet man inte hur man ska göra så kan man slå upp en handbok, skriven av kåsören Ingemar Unge.

Tips

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan

Avsändare: Södermanlands hembygdsförbund
Box 36, 611 22 Nyköping

Funderingar kring en lada

Mellösa hembygdsförening disponerar en lada i omedelbar närhet av Domar-
att bara knutarna är kvar? På insidan
har man bilat, fasat av det 4:e varvet,
se bif bild

Detta, kan man se, gjordes efter
återuppmonteringen men innan
övervåningen och trappan kom till.
Det var snett sågat och till en del
brutet.

Den långa öppningen har varit
igenspikad med plank, troligen lika
lång tid som övervåningen är gam-
mal.

Idag har vi satt in glas i öppning-
en i stället eftersom ladan används
som museum. Nyfikenheten är stor
och vi hoppas på en förklaring

HANS ANDERSSON
ORDF MELLÖSA HBF

*Utsågad öppning med fasad nederkan i
ladans hela längd.*

Foto från Hans Andersson

gården, numera hembygsgården.

Ladan är ditflyttad efter Laga
Skifte 1860. Den var då 8 stockvarv
hög men i modern tid tillbyggd med
en icke timrad övervåning.

Vårt problem är: Varför har man
sågat ur 5:e stocken på ena sidan av
ladan i sin fulla längd 5,4 meter så

*En utställning om tanter måste förstås visa
handväskor och muffar. Se vidare sid 9*

Grejen igen!

I förra numret av Dymlingen ville
vi veta mera om en "grej" som Ge-
org Lundgren hittat i sina gömmor.
När Bertil Sinander läste notisen
påminde han sig ha en liknade
sak hemma men den hade även
en undre del med en träbit mot-
svarande den övre. Även den var
försedd med hål och snöre genom.
Då kan man alltså spänna fast nå-

got mellan träbitarna och klämma
ihop, dock knappast särskilt hårt.

Har någon annan något tips nu
när grejen är mera komplett? Svar
till kansliet.

Näckrosen

Vi ger årets sista näckros till

Tunabergs hembygds- förening

för deras idoga och engagerade
arbete med att underhålla, utveck-
la och presentera gruvområdet
vid Koppartorp och göra det till
ett välbesökt turistmål. Dessutom
har de andra verksamheter på
programmet som lockar många
att hjälpa till och delta i aktiviteter.

Kom med du också!

Som enskild medlem i förbundet får du

Årsboken med ca 200 sidor innehållande ett tiotal artiklar med Sörmlandsanknytning

Lott i medlemslotteriet med fina priser (Hertig Karl-glas, Claestorpsljusstake m m)

Dragningslista för föregående års lotteri m m

Kontakta Södermanlands hembygdsförbund så får du första årsboken
och sedan årligen en ny hemskickad så länge du vill!